

اخلاق حرفه‌ای معلّم^۳

(از منظر قرآن کریم و روایات)

www.ketab.ir

سیده زهرا اسدی اقبلاغی

انتشارات دارالهدایه
تهران، ۱۴۰۱ هـ ش

مقدمه.....	۹
------------	---

فصل اول: اخلاق حرفه‌ای

مفهوم اخلاق.....	۱۳
اخلاق توصیفی.....	۱۵
اخلاق هنجاری.....	۱۶
فرا اخلاق.....	۱۷
اخلاق در قرآن.....	۱۹
اخلاق در نهج البلاغه.....	۲۴
اخلاق حرفه‌ای.....	۲۶

فصل دوم: اخلاق حرفه‌ای معلّم

مقدمه.....	۲۹
علاقه و داشتن استعداد.....	۳۰
صبر و مقاومت در کار.....	۳۲
سعه صدر و گذشت.....	۳۶
انضباط کاری.....	۳۹
کار با کیفیت.....	۴۲
مسئولیت‌پذیری.....	۴۸

۵۲.....	پرهیز از یکسان نگری و لزوم رعایت تفاوت های فردی.....
۵۶.....	حیا.....
۵۹.....	انتقاد پذیری و حساسی خویش.....
۶۳.....	اعتدال.....
۶۵.....	قاطعیت در کار همراه با نرمش.....
۶۷.....	تواضع.....
۷۱.....	نرم خوئی با افراد و انعطاف پذیری.....
۷۴.....	خود نمایی نکردن و عدم تحریب دیگران برای پیشرفت خود.....
۷۶.....	تلطیف احساسات و شادابی.....
۸۰.....	توسعه علمی.....
۸۳.....	اقتضائات زمان و مکان.....
۸۷.....	معلم و شناخت دانش آموز.....
۸۹.....	رعایت اصول آموزشی.....
۹۴.....	شروع خوب تدریس و پایان مناسب آن.....
۹۶.....	آموزش تدریجی.....
۹۷.....	تکرار.....
۱۰۰.....	تشویق و تنبیه.....
۱۰۳.....	خودشناسی.....
۱۰۵.....	پرورش عقلانیت.....
۱۰۹.....	آراستگی ظاهر.....
۱۱۳.....	فن بیان.....
۱۱۷.....	راستگویی.....
۱۱۹.....	مدیریت کلاس.....
۱۲۳.....	آرامش روانی معلم و توجه به بهداشت روان.....
۱۲۷.....	نیت و اخلاص در عمل.....
۱۳۰.....	توکل به خدا و تلاش برای جلب رضایت او.....

مقدمه

معلم، مدرسه، کتاب، قلم، تعلیم و تربیت، کلیاتی مقدس هستند که در همه جای دنیا برای آن‌ها احترام قائل‌اند و آنها را مقدس می‌شمارند. هر تمدنی و هر مکتبی ماندگاری خود را در آموزش آموزه‌ها و مفاهیم خود، میان پیروانش جستجو می‌کند. اسلام نیز از این قاعده مستثنی نیست. این آئین مرفقی آسمانی نیز به اندازه وسعت ایده و قلمرو کارش به تعلیم و تربیت بها می‌دهد. اسلام که دینی جاوید است، پیامبرش ختم‌کننده پیامبران است، رسالتش جهانی است و امام و رهبری نیز قالب جهانی دارد، در برنامه‌ریزی‌ها و شناژبندی‌هایش، و در اصول اعتقادی به وضوح خط‌کشی‌هایش را در مقیاس‌بندی‌های بین‌المللی طرح‌ریزی می‌کند. هنگامی که قرار است کنگره‌ای برگزار شود، قالب آن حجّ است، از همه نژادها و کشورها. اگر قرار است پیامبری معجزه بیاورد، برای او کتاب قرار می‌دهد تا ماندگار باشد. اگر قرار است پیش‌بینی‌ای کند، اولین آینده‌نگری‌اش، این است که مردم جهان در آینده، رشد فکری و عقلی خواهند کرد و برای این اسکلت، جامعه‌شناسی کرده و پیام می‌فرستد؛ پیامی ماندگار به نام قرآن در قد و قامت آن افکار بلند. بی‌تردید هر

گزینه‌ای که موجب بالا رفتن بهره‌وری در حیطه آموزش گردد و کیفیت را در فرایند تعلیم و تربیت افزایش دهد، از جایگاهی ویژه برخوردار است.

اخلاق حرفه‌ای واژه‌ای است که امروزه در بسیاری از مراکز اداری و حرفه‌ها، به چشم می‌خورد، و ماحصل بحث‌ها، این است که تعهدات آن سازمان، آن شخص، مجری حرفه، در قبال ارباب رجوع را مشخص کند، رعایت آنها از به وجود آمدن تشنج در محیط کاری جلوگیری می‌کند، و زمینه‌های مدیون شدن به خلق و خالق را از بین می‌برد.

اخلاق حرفه‌ای معلّم در قرآن و روایات از حلقه‌های مفقوده‌ای است که در آموزش و پرورش ما جای خالی آن احساس می‌شود، و چنانچه این حلقه به سیستم آموزشی ما باز گردد و معلّمین ما شاخصه‌ها و استانداردهای مطرح شده در قرآن و روایات را در خود متجلی سازند، تعلیم و تربیت اثر بخش‌تر می‌شود و نسل‌هایی که از دالان مقدّس آموزش و پرورش عبور می‌کنند، جامعه را معطر به عطر تربیت اسلامی خواهند کرد و روحی سالم‌تر و بانشاط‌تر خواهند داشت و آموزش و پرورشی پرثمرتر خواهیم داشت.

با توجه به نقش اخلاق حرفه‌ای در تأثیرگذاری بر بهره‌وری شغلی، پژوهش‌های گسترده‌ای در جریان است تا به شکل مفورات و دستور العمل‌های منسجم و تدوین یافته به صاحبان حرف در بسیاری از نهادها ابلاغ گردد. معلّمی نیز از این قانون مستثنی نیست. علم اخلاق که به بیان، توصیف و تبیین اخلاق می‌پردازد، توصیه‌ها و راهکارهای اخلاق لازم برای یک زندگی شرافتمندانه را عرضه می‌کند. بسیاری از این راهکارها در زندگی شغلی؛ از جمله معلّمی نیز قابل استفاده و اجراست. از سوی دیگر در تعلیم قرآن به عنوان معلّم بشریت و سیره و گفتار معصومین علیهم‌السلام توصیه‌ها و اصول فراوانی به عنوان راهنمای اخلاق حرفه‌ای معلمان وجود دارد که توجه و گردآوری و تحلیل هدفمند و کدگذاری آن‌ها می‌تواند منشور اخلاق معلّمی را بر پایه نظرات قرآن و سنت ارائه دهد.

مستندسازی و استخراج و استنباط مفاهیم آموزشی مرتبط با بحث اخلاق حرفه‌ای از نظر قرآن و روایات، قابلیت‌های اعتماد به آن را افزایش می‌دهد و به علت مستند بودن با آیات و روایات، سوءاستفاده‌های احتمالی را از آن می‌گیرد. علاوه بر آن از آنجا که در جامعه‌ای که اکثرأ مسلمان و علاقمند به دین می‌باشند، بدون غرض‌ورزی از آن اطاعت می‌کنند و عمل کردن به آن، جنبه عبادی نیز پیدا می‌کند و طفره رفتن از آن گناه تلقی می‌شود که فرد می‌بایست در قبال انجام وظایف خود، پاسخگو باشد. علاوه بر این بسیاری

از رویکردهایی که با اندیشه‌های ناقص بشری و به‌طور آزمایشی انجام می‌گیرد، ممکن است نتیجه نامعلوم و منفی در پی داشته باشد؛ اما با این رویکرد نتیجه قطعاً مثبت بوده و با اهداف آفرینش انسان هماهنگ می‌باشد.

تخصّص و اخلاق حرفه‌ای داشتن در همه جا نیاز امروز ماست و در آموزش و پرورش فوری‌تر از همه جا؛ چراکه در این حیطه مسأله انسان است و محصول تولیدی ارزشی دارد با ارزش‌تر از آنچه در آسمانها و زمین است، از سوی دیگر انسان بسان درختی است که ریشه‌هایی در زمین مادی دارد؛ ولی سرشاخه‌های بلند و سر به فلک کشیده آن متعلّق به ملکوت و ابدیت است و بنا به گفته معصومین علیهم‌السلام دنیا مزرعه آخرت است و ما با سرمایه‌گذاری در چنین فرآیندهایی می‌توانیم این سرمایه‌های سپرده به دست معلّم را با الهام از قرآن و روایات رنگ و لعاب دینی زده و به نظرات خداوند متعال در قالب فن و فنون معلّمی جامه عمل بپوشانیم. به‌منظور تحقّق هرچه بیشتر اخلاق حرفه‌ای در تربیت اسلامی، پیشنهاد می‌شود که معلمان ضمن مطالعه‌ی مؤلفه‌های تربیتی روش‌های تدریس فعال و دانش‌آموز محور اهتمام ورزند. از دیدگاه دین مبین اسلام، به کسب دانش و آگاهی در زمینه روش‌هایی از قبیل بحث گروهی، یادگیری اکتشافی، مشارکت مغزی، یادگیری مشارکتی و ... که در آنها یادگیرندگان به کمک معلم، مسئولیت درک و فهم مطلب را خودشان بر عهده می‌گیرند و معلم تلاش می‌کند تا ضمن اجرای این روش‌ها در فرآیند تدریس، از ارائه‌ی مستقیم مطالب به دانش‌آموزان اجتناب ورزد؛ چراکه ارائه ساده و مستقیم محتوا، به رشد قوه تجزیه و تحلیل و تعقل دانش‌آموزان کمکی نخواهد کرد.

همانطور که مشخص است، هدف روش‌های تدریس فعال و دانش‌آموز محور، همسو با اهداف عالی تعلیم و تربیت اسلامی و اخلاق حرفه‌ای معلّمی است که در این کتاب مورد بررسی قرار گرفت و در نتیجه کسب آگاهی و مهارت درباره اینگونه روش‌ها، تحقّق اخلاق حرفه‌ای معلّمی را تسهیل خواهد کرد. همچنین موضوع رشد همه‌جانبه‌ی دانش‌آموزان یکی از موضوعات اساسی در تعلیم و تربیت اسلامی و تحقّق اخلاق حرفه‌ای توسط معلمان است. در این باره نیز لازم است تا معلمان ضمن دقت نظر به ابعاد مختلف وجودی انسانها و کسب آگاهی در این زمینه خصوصاً در پرتو آموزه‌های دین مبین اسلام، به تدارک برنامه‌هایی در جهت پرورش ابعاد مختلف دانش‌آموزان بپردازند.